

20 Μαΐου 2014

Η εποποιία της Μάχης της Κρήτης - Μία λογοτεχνική αποτύπωση

/ [Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#)

Bundesarchiv, Bild 1811-100-0525-09
Foto: Weikler, Franz Peter | 2. Juni 1941

Bundesarchiv, Bild 1811-100-0525-25
Foto: Weikler, Franz Peter | 2. Juni 1941

*Κοντομαρί, εκτέλεση άμαχου πληθυσμού που αποτυπώθηκε καρέ-καρέ σε φιλμ, για χάρη της
ναζιστικής πολεμικής προπαγάνδας (2 Ιουνίου 1941)*

Το πρωί της 20ης Μαΐου 1941 η ηγεσία της Γερμανίας ξεκίνησε την αεραποβατική επιχείρηση με την κωδική ονομασία «Επιχείρηση Ερμής» (Unternehmen Merkur) για την κατάληψη της Κρήτης, ενώ είχε ήδη καταληφθεί η ηπειρωτική Ελλάδα και

τα ναζιστικά στρατεύματα είχαν εισέλθει στην Αθήνα στις 27 Απριλίου. Η επιχείρηση έληξε δώδεκα μέρες μετά, στις 03:00 τα ξημερώματα της 1ης Ιουνίου, με την απομάκρυνση των τελευταίων βρετανικών πλοίων με όσους στρατιώτες μπορούσαν να μεταφέρουν και τη ναζιστική κατάληψη της Μεγαλονήσου. Οι απώλειες για τους Συμμάχους ήταν 3.500 νεκροί, 1.900 τραυματίες και 17.500 αιχμάλωτοι. Οι Γερμανοί, σύμφωνα με δικά τους στοιχεία, είχαν 3.986 νεκρούς και αγνοούμενους, 2.594 τραυματίες, ενώ έχασαν 370 αεροπλάνα. Σύμφωνα, όμως, με συμμαχικούς υπολογισμούς, οι γερμανικές απώλειες ξεπέρασαν τις 16.000.

Αναρίθμητα γραπτά και ηλεκτρονικά αφιερώματα, ιστορικού και μυθοπλαστικού χαρακτήρα, τόσο από την πλευρά των Γερμανών όσο και των Συμμάχων, έχουν ασχοληθεί με τη Μάχη της Κρήτης. Δεν είναι τυχαία η ενασχόληση. Τη σημασία της Μάχης της Κρήτης για τη διεξαγωγή του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και τα χαρακτηριστικά που τη συνθέτουν – χρήση για πρώτη φορά στην παγκόσμια ιστορία αλεξιπτωτιστών σε ευρεία κλίμακα, κοινό μέτωπο υπεράσπισης από έλληνες στρατιώτες και δυνάμεις της Κοινοπολιτείας (Βρετανούς, Αυστραλούς και Νεοζηλανδούς), για πρώτη φορά συμμετοχή σε επιχείρηση και άμεση τιμωρία άμαχου γηγενούς πληθυσμού, σπάσιμο για πρώτη φορά του γερμανικού κώδικα επικοινωνιών από τους Συμμάχους, πύρρειος νίκη των ναζιστών – έχουν αναλύσει εμπειρογνώμονες κι έχουν εξάρει οι πολιτικοί.

Ο βρετανός Πρωθυπουργός Winston Churchill έγραψε στα Απομνημονεύματά του: «Στην Κρήτη ο Goering κέρδισε μια πύρρειο νίκη, διότι με τις δυνάμεις που σπατάλησε εκεί θα μπορούσε εύκολα να κατακτήσει την Κύπρο, τη Συρία, το Ιράκ και ίσως ακόμη και την Περσία...», ενώ ο Adolf Hitler παραδέχθηκε: «Η Κρήτη απέδειξε ότι οι μεγάλες μέρες των αλεξιπτωτιστών τελείωσαν». Εξάλλου, ο γνωστός ιστορικός Anthony Beevor περιέγραψε με τα ακόλουθα λόγια την κρητική άμυνα: «Παιδιά, γέροντες και γυναίκες επέδειξαν μία ανδρεία που κόβει την ανάσα για την άμυνα της νήσου τους». Η δική μας επετειακή αναφορά θα σταθεί στη λογοτεχνική ματιά.

Ο Νίκος Καζαντζάκης (1883-1957), ο οποίος, σύμφωνα με την τελευταία έρευνα του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου (2010), κατέχει την πρώτη θέση ως ο συγγραφέας με τη μεγαλύτερη επίδραση στο ελληνόφωνο κοινό, ενώ παραμένει ο πιο δημοφιλής και πολυμεταφρασμένος Έλληνας δημιουργός στο εξωτερικό, σε ομιλία του στο Ραδιοφωνικό Σταθμό Αθηνών, το Δεκέμβριο του 1945, εξυμνεί την «παράφορη αγάπη για τη ζωή και το άφοβο αντίκρισμα του θανάτου» που χαρακτήρισε τους Κρητικούς σε όλη τη διάρκεια της ιταλογερμανικής κατοχής. Προηγουμένως, ο Καζαντζάκης ως μέλος της «Κεντρικής Επιτροπής Διαπιστώσεως Ωμοτήτων εν Κρήτη», η οποία συγκροτήθηκε με εντολή του τότε Πρωθυπουργού Πέτρου

Βούλγαρη, επισκέφθηκε, μαζί με τα υπόλοιπα μέλη, τον Καθηγητή Ιωάννη Καλιτσούνακη, τον Καθηγητή Ιωάννη Κακριδή, και τον καλλιτέχνη - φωτογράφο Κωνσταντίνο Κουτουλάκη, από τις 29 Ιουνίου έως τις 6 Αυγούστου 1945, 76 συνολικά πόλεις και μαρτυρικά χωριά στη νήσο. Πέρα από τη σύνταξη και την προσυπογραφή της έκθεσης απογραφής της ναζιστικής βαρβαρότητας στην αποδεκατισμένη και ερειπωμένη κρητική γη - μία έκθεση που έμεινε αναξιοποίητη για πολιτικούς λόγους και εκδόθηκε τελικά το 1983, 38 χρόνια μετά τη συγγραφή της, από το Δήμο Ηρακλείου - ένωσε την ανάγκη και εκφράσει και μόνος του τη συγκλονιστική εμπειρία που αποκόμισε από το οδοιπορικό αμέσως μετά την απελευθέρωση.

Στην έναρξη της ραδιοφωνικής εξιστόρησής του, που αποτυπώθηκε σε επετειακή έκδοση του Δήμου Ηρακλείου για τη Μάχη της Κρήτης (1966), σημειώνει: «Σαράντα μέρες γύριζα το περασμένο καλοκαίρι την Κρήτη, για να δω τα χωριά που γκρέμισαν κι έκαψαν οι βάρβαροι και τους άντρες και τις γυναίκες που τους έντυσαν τη μαύρη αρματωσιά του πένθους. Περίμενα ν' ακούσω κλάματα και να δω χέρια ν' απλώνονται να ζητούν την βοήθεια. Και βρήκα ανυπόταχτες, απaráδοτες ψυχές και κορμιά μισόγυμνα πεινασμένα κι' αλύγιστα.».

Κάνδανος - Τρεις δημόσιες πινακίδες Ναζιστών, μοναδικό τεκμήριο στην ευρωπαϊκή ιστορία για δημοσιοποίηση εγκλημάτων πολέμου

Οι Γερμανοί επιτιθέμενοι, από την πρώτη ημέρα της Μάχης, αιφνιδιάστηκαν από

την πάνδημη συμμετοχή του κρητικού λαού, γυναικών, γερόντων και παιδιών με αυτοσχέδια όπλα, στην υπεράσπιση της Κρήτης. Διηγείται ο Καζαντζάκης: «Άοπλοι, ανοργάνωτοι, χωρίς βοήθεια από κανένα, οι Κρητικοί από τα χωριά, από τα βουνά κατέβαιναν στ' ακρογιάλια να υπερασπιστούν το νησί τους από τους άγριους, πάνοπλους αλεξιπτωτιστές που κατέβαιναν. Στις 19 του Μάη (σ. σ. Εκ παραδρομής, εννοεί 20 του Μάη) σκοτείνιασε ο ουρανός της Κρήτης από τα αεροπλάνα, άρχισαν οι βομβαρδισμοί, οι πρώτοι αλεξιπτωτιστές έπεφταν στο αεροδρόμιο του Μάλεμε, κοντά στα Χανιά, ύστερα στο Ρέθυμνο, στο Ηράκλειο, παντού. Ένας γέρος, από ένα χωριουδάκι κοντά στο Μάλεμε, μας διηγείται:

– Ευθύς ως είδαμε τα' αεροπλάνα, φωνάξαμε: Απάνω τους μωρέ παιδιά. Πήραμε τα' άρματα και χυθήκαμε.

– Ποια άρματα, ρώτησα. Είχατε άρματα;

– Πώς δεν είχαμε; Άλλοι είχαν παλιές καραμπίνες, άλλοι μαχαίρες κι άλλοι ραβδιά. Την ώρα που έπεφτε ένας ουρανίτης ήταν ακόμη ζαλισμένος και μεις χιμούσαμε απάνω του, τον σκοτώναμε με τα ραβδιά, με τις μαχαίρες, τον ξαρματώναμε και σιγά – σιγά γέμισε και μας η φούχτα μας πολυβόλο και περίστροφο.

Οι Γερμανοί είχαν ορίσει να πάρουν την Κρήτη σε 24 ώρες. Η παραμικρή αργοπορία θα τους ήταν θανάσιμη. Ήξευραν πως οι Κρητικοί ήταν άοπλοι, πως όλοι οι νέοι ήταν επιστρατευμένοι και βρίσκονταν ακόμη στην Ελλάδα και πως οι Άγγλοι μήτε στρατό αρκετό είχαν μήτε αεροπλάνα. Ήταν λοιπόν σίγουροι πως σε 24 ώρες θα παίρναν την Κρήτη. Έκαμαν 8 μέρες. Εξ χιλιάδες αλεξιπτωτιστές σκοτώθηκαν από τα «ραβδιά» και τις «μαχαίρες»...».

Ο λογοτέχνης της Γενιάς του 1930 Στρατής Μυριβήλης (1890–1969), στο ταξιδιωτικό του έργο Απ' την Ελλάδα (Αθήνα, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 1956) αναφέρεται στην «απερίγραπτη παλλαϊκή εποποιία» και σημειώνει: «Η Κρήτη έκαμε τη μάχη της με τους Γερμανούς αλεξιπτωτιστές, όπως μόνον η Κρήτη ξέρει να κάνει τη μάχη της. Είδε να ντουφεκίζονται πολλοί από τους ήρωές της, μερικά χωριά της να ανασκάπτονται. Είδε τους άγριους βομβαρδισμούς των πόλεών της από χιλιάδες αεροπλάνα και τον κόρφο της Σούδας γεμάτον από βουλιαγμένα καράβια...».

Η εκτέλεση αμάχων και η πυρπόληση-εκθεμελίωση χωριών εφαρμόσθηκαν άμεσα από τους κατακτητές, αρχές Ιουνίου, στο πλαίσιο του ψυχολογικού πολέμου, ώστε να μην συνεχισθεί η κρητική αντίσταση. Στις 2 Ιουνίου εισέβαλαν στο χωρίο Κοντομαρί Χανίων, συνέλαβαν 25 άνδρες, ηλικίας 18-50 ετών και τους εκτέλεσαν εν ψυχρώ, αφήνοντας να ζήσουν μονάχα οι ηλικιωμένοι. Την επόμενη μέρα, οι ναζιστικές δυνάμεις προχώρησαν στην Κάνδανο Χανίων, όπου εκτέλεσαν τους περίπου 180 κατοίκους του χωριού, έσφαξαν ακόμα και τα ζώα τους και

πυρπόλησαν

όλα

τα

σπίτια.

Για λόγους πολεμικής προπαγάνδας, στις εισόδους της Κανδάνου τοποθετήθηκαν δίγλωσσες επιγραφές, μοναδικό ιστορικό μνημείο στην Ευρώπη, καθώς οι Ναζιστές δεν συνήθιζαν να «διαφημίζουν» τα ολοκαυτώματα που διέπρατταν στις χώρες που κατακτούσαν. Η πρώτη πινακίδα, με τα ορθογραφικά λάθη, έγραφε: «Δια την κτηνώδη δολοφονίαν Γερμανών αλεξιπτωτιστών, αλпинιστών και του μηχανικού από άνδρας, γυναίκας και παιδιά και παπάδες μαζί και διότι ετόλμησαν να αντισταθούν κατά του μεγάλου Ράιχ κατεστράφη την 3-6-1941 η Κάνδανος εκ θεμελίων , διά να μην επανα-οικοδομηθεί πλέον ποτέ».

Ο ιταλός δοκιμιογράφος, αρθρογράφος και πανεπιστημιακός Antonio Tabucchi (1943 - 2012), δεκαετίες αργότερα, μαγεύτηκε από την κρητική γη και ψυχosύνθεση και γράφει: «Η μάχη της Κρήτης, το 1941, υπήρξε η αρχή της ήττας του στρατού του Χίτλερ. Οι ναζί είχαν καταλάβει το νησί και είχαν ρίξει με το αλεξίπτωτο διμοιρίες στρατιωτών οπλισμένων με μυδράλια. Οι Κρητικοί αμύνθηκαν με ρόπαλα από ξύλο ελιάς, και όταν οι διμοιρίες των χιτλερικών υπερανθρώπων πήγαν να διασχίσουν τα φαράγγια, τους τσάκισαν». (Antonio Tabucchi, Ταξίδια και άλλα ταξίδια, Αθήνα, Άγρα, 2010).

Όπως παρατηρεί ο λογοτέχνης και εκπαιδευτικός Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος (1901-1982), έντονη συγκίνηση καταλαμβάνει κάθε επισκέπτη της Κρήτης, χάρη στις «πολιτείες της, τον πανάρχαιο μύθο της, τους κλειστούς, σκληροτράχηλους και περήφανους ανθρώπους της, τέτιους τους μάθαινα, το τραγούδι της, την

παλληκαριά της και τη θυσία της» (Ελληνικοί Ορίζοντες, Αθήνα, Αστήρ, 1990). Ο ίδιος σημειώνει πως μόλις πατεί την κρητική γη, αναθυμάται πάντα «τον Ερωτόκριτο και την Ερωφίλη», τους κρητικούς αναγεννησιακούς δεκαπεντασύλλαβους που περικλείουν διαχρονικά την κρητική ψυχή.

//[.] Τ' όψες έδιάβη, τò προχθές πλιò δέν άνιστοράται,
σπίθα μικρή τò σήμερο στὰ σκοτεινά λογάται. [..] //

(Από τον πρόλογο του Χάρου στην κρητική τραγωδία Ερωφίλη του Γεωργίου Χορτάτση, περ. 1595)

Το μικρό αυτό μνημόσυνο, αφιερωμένο στους μαχητές της Κρήτης του 1941, στοχεύει να μείνει η σπίθα τους ζωντανή στο πέρασμα του χρόνου και να εξιστορείται ως φωτεινό ορόσημο.

Πηγή: churchofcyprus.org.cy